

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอเนื้อหาในบทนี้จะเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้คือ ๑) สรุปและอภิปรายผลการวิจัย โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ สมมติฐาน วิธีดำเนินการวิจัย และ ผลการวิจัยของการศึกษารั้งนี้ พร้อมทั้งอภิปรายผลตามแนววัตถุประสงค์ และสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยบรรยายเปรียบเทียบข้อค้นพบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๒) ข้อเสนอแนะ ๓) แนวทางการวิจัยในอนาคต และ ๔) ข้อจำกัดในการวิจัย ทั้งจะกล่าวไว้ในรายละเอียดต่อไปนี้

๑. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ในด้านความคิดเห็นและความรู้สึกของบรรณารักษ์ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และวิชาชีพบรรณารักษ์ และเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของบรรณารักษ์ในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันในด้านสภาพของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินงานห้องสมุด วิชาการศึกษา ประเภทของงานที่รับผิดชอบ และประสบการณ์การทำงาน

เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานของการศึกษาไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ทัศนคติของบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้บ้างแล้ว ที่มีแผนงานจะนำมาใช้ และที่ยังไม่มีการนำมาใช้ ตลอดจนที่นำมาใช้บ้างแล้ว และมีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นมาใช้ในอนาคต จะแตกต่างกัน

๒. บรรณารักษ์ที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี จะมีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างจากบรรณารักษ์ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่า

๓. บรรณารักษ์ที่รับผิดชอบงานที่ต่างกัน จะมีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกัน

๔. บรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานน้อย จะมีทัศนคติต่อเทคโนโลยี-
สารสนเทศ แตกต่างจากบรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า

จากสมมติฐานข้างต้น มีตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ดังนี้

ก. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

๑. ประเภทของกลุ่มประชากร ซึ่งแบ่งตามสภาพของการนำเทคโนโลยี-
สารสนเทศมาใช้ในการดำเนินงานห้องสมุด ได้แก่

๑) บรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ
มาใช้บ้างแล้ว

๒) บรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่มีแผนงานจะนำเทคโนโลยี-
สารสนเทศมาใช้

๓) บรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่ยังไม่มีการนำเทคโนโลยี-
สารสนเทศประเภทใดมาใช้

๔) บรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ
มาใช้บ้างแล้ว และ มีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นมาใช้ด้วย

๒. วุฒิการศึกษา ได้แก่ ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี (ปริญญาโท
และปริญญาเอก)

๓. ประเภทของงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ งานบริหาร งานเทคนิค งาน
บริการ และรับผิดชอบงานทุกประเภท

๔. ประสบการณ์การทำงาน ได้แก่ ประสบการณ์น้อย และ ประสบการณ์
มาก

ข. ตัวแปรตาม ได้แก่ ทัศนคติ (ความคิดเห็น และความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยี-
สารสนเทศ รวมทั้งความคิดเห็นที่มีต่อวิชาชีพบรรณารักษ์)

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติของ
บรรณารักษ์ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อวิชาชีพบรรณารักษ์
ด้วย โดยส่งแบบสอบถามไปยังบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ และ

ห้องสมุดวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร ๕๒ แห่ง (๕ สถาบัน) จำนวน ๓๑๔ คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืน ๒๕๑ ชุด จากห้องสมุด ๕๑ แห่ง (๕ สถาบัน) คิดเป็น ๘๕.๔๕ เปอร์เซ็นต์

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ใช้วิธีการทางสถิติ ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างโดยใช้ค่าที และค่าเอฟ โดยเฉพาะค่าเอฟ เมื่อพบว่ารายการใดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ จะทดสอบความแตกต่างของแต่ละกลุ่มเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences-SPSS) ที่สถาบันบริการคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลของการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ๒๕๑ คน ปรากฏว่า มากกว่าครึ่งหนึ่ง (๕๕.๔๓ เปอร์เซ็นต์) เป็นบรรณารักษ์ที่มีวุฒิปริญญาตรี และจัดอยู่ในกลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานน้อย (น้อยกว่า ๑ ปี ถึง ๑๐ ปี) ซึ่งเป็นบรรณารักษ์กลุ่มงานบริการมากที่สุด (๔๒.๓๑ เปอร์เซ็นต์) และเมื่อแบ่งกลุ่มบรรณารักษ์ตามสภาพของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ พบว่า บรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้บ้างแล้ว และ มีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นมาใช้เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด (๓๖.๑๕ เปอร์เซ็นต์) นอกจากนั้นยังพบว่า บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ (๖๕.๓๘ เปอร์เซ็นต์) มีประสบการณ์เคยเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศกับงานห้องสมุด เคยเข้ารับการฝึกอบรมวิชาคอมพิวเตอร์พื้นฐาน จากสมาคมองค์กรต่าง ๆ (๕๘.๓๖ เปอร์เซ็นต์) และเคยดูงานหรือเยี่ยมชมการทำงานของเทคโนโลยีสารสนเทศกับงานห้องสมุดในประเทศไทย (๓๖.๕๑ เปอร์เซ็นต์)

๒. สภาพและขอบเขตของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ในกรุงเทพมหานคร

ในปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัย จำนวน ๕๑ แห่ง (๕ สถาบัน) มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเกือบทุกประเภท ทั้งวัสดุย่อส่วน (ยกเว้นมัลติรอมเพอร์เจอร์) คอม-

พิวเตอร์ และระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคม มาใช้ในห้องสมุด โดยเรียงตามลำดับมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ไมโครฟิช (๑๔ แห่ง) ไมโครคอมพิวเตอร์ (๖ แห่ง) และเทอร์มินัลโดยผ่านสายโทรศัพท์ (๕ แห่ง) ซึ่งห้องสมุดจำนวน ๑๔ แห่ง นำวัสดุย่อยส่วนมาใช้ในการจัดทำวารสารย้อนหลัง และวารสารเย็บเล่ม และห้องสมุดจำนวน ๕ แห่ง นำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการควบคุมสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง นอกจากนั้นในปัจจุบันห้องสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังมีบริการสืบค้นข้อสนเทศข้ามทวีปด้วยระบบออนไลน์โดยติดต่อกับฐานข้อมูล DIALOG ของต่างประเทศอีกด้วย

ในอนาคต ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศเกือบทุกประเภท ทั้งวัสดุย่อยส่วน (ยกเว้นมัลติรอปเตอร์เจอร์) คอมพิวเตอร์ และระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคม มาใช้ในห้องสมุด โดยเรียงตามลำดับมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ไมโครคอมพิวเตอร์ (๒๔ แห่ง) ไมโครฟิช (๑๖ แห่ง) และเทอร์มินัลโดยผ่านสายเคเบิล (๔ แห่ง) ซึ่งห้องสมุดจำนวน ๒๔ แห่ง มีแผนงานนำคอมพิวเตอร์มาช่วยในงานจัดหาทรัพยากรห้องสมุด และบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า และห้องสมุดจำนวน ๑๖ แห่ง มีแผนงานจะนำวัสดุย่อยส่วนมาใช้ในการจัดทำวารสารย้อนหลัง และวารสารเย็บเล่ม นอกจากนั้น กองห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล มีโครงการติดต่อกับฐานข้อมูล DIALOG จากต่างประเทศ ซึ่งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการโครงการนี้แล้ว

๓. ทัศนคติของบรรณารักษ์ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

บรรณารักษ์โดยส่วนรวมมีทัศนคติที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งพอสรุปความคิดเห็น และความรู้สึก ได้ดังนี้

ก. ความคิดเห็นที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จากการศึกษาพบว่า โดยเฉลี่ยแล้ว บรรณารักษ์เกือบทั้งหมด มีความคิดเห็นในทางที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวคือ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๒๔ ข้อ บรรณารักษ์ให้ระดับความคิดเห็นต่อทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งเป็นทัศนคติในทางที่ดีถึง ๑๕ ข้อ และไม่เห็นด้วยกับทัศนคติในทางไม่ดี ซึ่งเมื่อตีความหมายของความคิดเห็น ปรากฏว่า เป็นความคิดเห็นในทางที่ดี จำนวน ๔ ข้อ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าบรรณารักษ์เกือบทั้งหมดมีความคิดเห็นในทางที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นในระดับสูงสุด ในทัศนคติที่ว่า เห็นด้วยว่า

เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้การเผยแพร่ข้อสนเทศสะดวกเร็วมากยิ่งขึ้น (ข้อ ๑๔ $\bar{x} = ๔.๓๔$) ข้อค้นพบข้างต้น แสดงให้เห็นว่า บรรณารักษ์ประจักษ์ถึงคุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ด้วย ที่กล่าวถึงประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุด โดยเฉพาะในเรื่องที่เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้ผู้ใช้ได้รับข้อสนเทศที่ทันสมัยอย่างสะดวกรวดเร็วตรงกับความต้องการ ช่วยประหยัดเวลาในการค้นหาข้อสนเทศ และช่วยให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดดำเนินไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังเห็นด้วยกับทัศนะที่ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยขยายขอบเขตและการให้บริการที่ลึกซึ้งมากขึ้น (ข้อ ๑๓ $\bar{x} = ๔.๒๓$) ข้อค้นพบนี้ยิ่งแสดงให้เห็นเด่นชัดว่า บรรณารักษ์ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะช่วยให้ห้องสมุดสามารถจัดบริการใหม่ ๆ เช่น บริการข่าวสารทันสมัย บริการคัดเลือกและเผยแพร่ข้อสนเทศตามความสนใจของผู้ใช้ และให้บริการที่ลึกซึ้งมากขึ้นโดยอาศัยเทคนิคการค้นคืนข้อสนเทศ เช่น Boolean logic ในการค้นหาบรรณานุกรม หรือบรรณานุกรมพร้อมสาระสังเขปคามหัวเรื่องที่ใช้ต้องการ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นทัศนะที่ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้การเผยแพร่ข้อสนเทศสะดวกเร็วมากยิ่งขึ้น (ข้อ ๑๔) หรือเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยขยายขอบเขตและการให้บริการที่ลึกซึ้งมากขึ้น (ข้อ ๑๓) บรรณารักษ์ต่างให้ระดับความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย ซึ่งสรุปได้ว่า บรรณารักษ์ประจักษ์และตระหนักในคุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศนั่นเอง

สำหรับทัศนะที่ว่า การนำวัสดุย่อส่วนมาใช้จะช่วยประหยัดเนื้อที่ของห้องสมุดนั้น ปรากฏว่า บรรณารักษ์เห็นด้วยกับทัศนะข้างต้น (ข้อ ๑๑ $\bar{x} = ๔.๓๔$) เพราะทัศนะดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงที่ยอมรับกันโดยทั่วไป หรือนับว่าเป็นประโยชน์ที่เด่นชัดของตัววัสดุย่อส่วนเองที่สามารถช่วยประหยัดเนื้อที่ของห้องสมุด

ผลจากการวิจัยอีกประการหนึ่ง พบว่า บรรณารักษ์เห็นด้วยว่า บรรณารักษ์ควรร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีเพื่อให้โครงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้มีผลสำเร็จตามเป้าหมาย (ข้อ ๒๑ $\bar{x} = ๔.๓๒$) จากข้อค้นพบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า บรรณารักษ์เห็นความสำคัญของการร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี ซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาและวางระบบงานให้แก่ห้องสมุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Birdsall (1982: 226)

ที่ว่า บรรณารักษ์ควรร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญทางคอมพิวเตอร์ นักออกแบบระบบและโปรแกรมเมอร์ มากกว่าการแข่งขันแย่งชิงความดีเด่น ทั้งนี้เพื่อการจกัให้บริการที่ดียิ่งขึ้น ผลการวิจัยข้างต้นยังสอดคล้องกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามเองด้วย ที่กล่าวถึงบทบาทของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา และผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีในงานบริการสารนิเทศ ซึ่งบรรณารักษ์จำเป็นต้องเปิดใจให้กว้าง เพื่อสามารถทำงานร่วมกับบุคลากรเหล่านี้ได้ ทั้งนี้เพื่อระดมกำลังความรู้ ความสามารถ จากทุกฝ่าย มาสนับสนุนและปรับปรุงงานบริการของห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในทัศนะที่ว่าควรมีการปรับปรุงการปฏิบัติงานห้องสมุด โดยการนำเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้ นั้น บรรณารักษ์เห็นด้วยกับทัศนะข้างต้น (ข้อ ๓ $\bar{x} = 4.166$) ผลการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงประการหนึ่ง คือ ปัจจุบันห้องสมุดหลายแห่งในประเทศไทยอาจกำลังประสบกับปัญหาความระบบงานที่ปฏิบัติอยู่ เช่น ขั้นตอนของกรทำงาน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจัดหาทรัพยากรห้องสมุด การทำบัตรรายการ จนถึงขั้นการจัดเตรียมหนังสือขึ้นชั้น ค่าเงินไปอย่างไม่คดองตัวมากนัก หรือประสบกับปัญหาความล่าช้าของการให้บริการ ทำให้บรรณารักษ์เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการนำเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้แก้ปัญหาดังกล่าว และเพื่อเป็นการปรับปรุงการทำงานในห้องสมุดให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ควรมองว่าเทคโนโลยีสารนิเทศจะสามารถแก้ปัญหาดังหมกของห้องสมุดได้ ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีสารนิเทศเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์คิดขึ้นมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์เท่านั้น

สำหรับในทัศนะที่ว่า เทคโนโลยีสารนิเทศจะทำลายบทบาทและหน้าที่ของห้องสมุดในสังคมนั้น บรรณารักษ์ไม่เห็นด้วยกับทัศนะข้างต้น โดยมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด (ข้อ ๑ $\bar{x} = 0.32$) ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว เทคโนโลยีสารนิเทศเป็นเพียงเครื่องมือที่บรรณารักษ์นำเข้ามาใช้ เพื่อช่วยปรับปรุงให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในห้องสมุดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และช่วยให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นแหล่งให้บริการความรู้และวิทยากรในด้านต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับแนวความคิดของ Simkins (1983: 97) ที่ว่า แม้จะมีการนำระบบวิดีโอเท็กซ์ (Videotext System) มาใช้ในบ้านหรือสำนักงานก็ตาม ระบบดังกล่าวยังไม่สามารถแทนที่งานบริการข่าวสารของห้องสมุดได้อย่างสมบูรณ์ เพราะผู้ใช้จำนวนมาก

ยังคงต้องการอภิปรายปัญหาข้อมูลต่าง ๆ กับคน และต้องการคำแนะนำแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมด้วย นอกจากนี้ผู้ใช้เองก็มีความเข้าใจอย่างฉิวเฉียดในวิธีการใช้อุปกรณ์ใหม่ ๆ จึงยังคงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ หรือผู้เชี่ยวชาญในห้องสมุดอยู่ อาจด้วยเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวข้างต้น ทำให้บรรณารักษ์ไม่เห็นด้วยว่าเทคโนโลยีสารนิเทศจะทำลายบทบาทและหน้าที่ของห้องสมุดในสังคม

นอกจากนั้นยังพบว่า บรรณารักษ์ไม่เห็นด้วยกับทัศนะที่ว่า การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป (ข้อ ๗ $\bar{x} = ๒.๕๐$) การที่บรรณารักษ์ไม่เห็นด้วยกับเรื่องข้างต้น อาจเป็นเพราะเหตุผล ๒ ประการ คือ ประการแรก บรรณารักษ์เห็นความจำเป็นของการนำคอมพิวเตอร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาการจัดการกับข้อมูลจำนวนมากของห้องสมุด และปัจจุบันคอมพิวเตอร์มีราคาถูกกว่าแต่ก่อนมาก ทำให้คอมพิวเตอร์กลายเป็นสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสมกับการดำเนินงานต่าง ๆ ของห้องสมุด (บุบผา เทวาทดี ๒๕๒๗: ๔๔) ประการสุดท้าย บรรณารักษ์มองเห็นผลประโยชน์ในระยะยาวที่ตนจะได้รับ เช่น คอมพิวเตอร์สามารถทำงานประจำซ้ำชานาเมื่อหน่ายได้อย่างถูกต้องภายในระยะเวลาอันสั้น หรือช่วยปรับปรุงและให้บริการใหม่ ๆ แก่ผู้ใช้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้บรรณารักษ์ไม่เห็นด้วยว่า การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป แต่กลับเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและเหมาะสมกับห้องสมุด

สำหรับในทัศนะที่ว่า การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานนั้น ปรากฏว่า บรรณารักษ์ไม่เห็นด้วยกับเรื่องข้างต้น (ข้อ ๘ $\bar{x} = ๒.๔๔$) ซึ่งผลจากการศึกษากังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ Dougherty (Gupta 1981: 405) ว่า จะไม่มีการขาดแคลนงานในห้องสมุด และบุคลากรที่ถูกแทนที่โดยคอมพิวเตอร์ อาจต้องเปลี่ยนไปรับผิดชอบงานอื่นแทน [เช่น บรรณารักษ์งานเทคนิค อาจต้องได้รับการฝึกอบรมใหม่ เพื่อสามารถทำหน้าที่ให้บริการได้] นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า ในประเทศไทยปัญหาว่างงานของบรรณารักษ์มีโอกาสเป็นไปได้ยาก เพราะในปัจจุบันห้องสมุดทุกแห่งยังขาดแคลนบรรณารักษ์อยู่ สำหรับในระยะแรกของการพัฒนาระบบ อาจจำเป็นต้องเพิ่มบุคลากรเพื่อรับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรงด้วยซ้ำ แต่ในอนาคตไม่แน่เช่นกันที่ว่า บรรณารักษ์อาจ

ว่างงานมากขึ้น เพราะคอมพิวเตอร์สามารถทำงานจำนวนมาก ๆ ได้ โดยอาศัยคน
เท่าเดิมหรือน้อยกว่า (The Impact of New Technology on Libraries and
Information Centers 1982: 37) ซึ่ง Preston (1983: 130) กล่าวว่า
มีความเชื่อที่ค่อนข้างแพร่หลายว่า เมื่อมีการนำเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้ในห้องสมุดแล้ว
จะมีผลทำให้จำนวนของบรรณารักษ์งานวิเคราะห์เลขหมู่และทำบัตรรายการลดลงอย่าง
เห็นได้ชัด ดังนั้นสรุปได้ว่า ในระยะแรกของการนำคอมพิวเตอร์มาใช้คงไม่เกิดปัญหา
ว่างงาน แต่ในอนาคตไม่ว่าความต้องการบุคลากรด้านต่าง ๆ อาจลดน้อยลงจนเกิด
ปัญหาว่างงานขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในห้องสมุดของไทยใน
ปัจจุบันยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และยังคงต้องการบุคลากรเพิ่มเพื่อรับผิดชอบงานดังกล่าว
บรรณารักษ์จึงไม่เห็นด้วยว่า การนำคอมพิวเตอร์มาใช้จะทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน
เกิดขึ้น

ผลจากการศึกษาอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ บรรณารักษ์มีความคิดเห็น
ในระดับปานกลางต่อทัศนคติที่ว่า การนำระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคมมาใช้ทำให้
สิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินความจำเป็น (ข้อ ๑๒ $\bar{x} = ๒.๗๖$) การที่บรรณารักษ์
แสดงความคิดเห็นในระดับปานกลางต่อทัศนคติข้างต้น อาจเป็นเพราะการนำระบบสื่อสาร
ข้อมูลและโทรคมนาคมมาใช้ในห้องสมุดของไทย ยังเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับบรรณารักษ์
ส่วนใหญ่ และมีห้องสมุดจำนวนน้อยแห่งที่มีการนำเทอร์มินัลมาใช้ บรรณารักษ์จึงไม่
กล้าตัดสินใจลงไปว่า เมื่อมีการนำระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคมเข้ามาใช้แล้ว
จะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป หรืออาจเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าก็ได้
บรรณารักษ์จึงเสี่ยงที่จะแสดงความคิดเห็นในทางที่ดีหรือไม่ดีต่อทัศนคติข้างต้น แต่อย่างไร
ก็ตาม ผลการวิจัยประการหนึ่งพบว่า บรรณารักษ์มีความรู้สึกตรงกันว่า ระบบสื่อสาร-
ข้อมูลและโทรคมนาคม เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากเช่นกัน (ข้อ ๕๒.๑ $\bar{x} = ๔.๑๔$)
นั่นแสดงให้เห็นว่าบรรณารักษ์รู้ถึงคุณประโยชน์ของระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคม
แต่การให้ทัศนคติลงไปว่าการนำมาใช้นั้นจะเป็นการสิ้นเปลืองมากหรือนั้น เป็นเรื่อง
ที่ทัศนคติยากพอสมควร เนื่องด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังได้กล่าวข้างต้น

ข. ความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จากการศึกษาพบว่า โดยเฉลี่ย
แล้ว บรรณารักษ์เกือบทั้งหมดมีความรู้สึกในทางที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวคือ จาก

จำนวนคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ ปรากฏว่าบรรณารักษ์ให้ระดับความรู้สึกในทางที่คัดค้านทัศนะต่าง ๆ ซึ่งเป็นทัศนะในทางที่คัดถึง ๘ ข้อ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบรรณารักษ์เกือบทั้งหมดมีความรู้สึกในทางที่คัดค้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีค่าเฉลี่ยของความรู้สึกในระดับสูงสุด ในทัศนะ "ข้าพเจ้ารู้สึกไม่กังวลมากนักเลยว่า เทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์จะทำให้วิชาชีพบรรณารักษืหมดความหมายและความสำคัญในที่สุด" (ข้อ ๔๔ $\bar{x} = ๔.๑๓$) ซึ่งบรรณารักษ์อาจคิดในแง่ว่า หากบรรณารักษ์มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองและวิชาชีพให้ก้าวหน้าทันกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ โดยพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ หรือการเข้ารับการศึกษาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ เพื่อเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะเกี่ยวกับอุปกรณ์ทางเทคนิคใหม่ ๆ และหากเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพของคนจากการตระหนักว่าตนเป็นผู้ดูแลรักษาหนังสือ เป็นผู้จัดการข้อสนเทศ (Yaghmai 1981: 10) แล้วเชื่อว่าวิชาชีพบรรณารักษืจะไม่ถูกลบเลือนจากสังคม แต่กลับจะทวีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมชาวสยามมากขึ้น นอกจากนั้น ผลการวิจัยอีกประการหนึ่ง พบว่าบรรณารักษืรู้สึกไม่กังวลมากกว่าเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะ คอมพิวเตอร์จะทำให้ผู้ใช้เสื่อมศรัทธาในตัวบรรณารักษื (ข้อ ๔๐ $\bar{x} = ๔.๐๔$) ซึ่งข้อค้นพบข้างต้นสนับสนุนความรู้สึกที่แท้จริงของบรรณารักษืที่ว่า รู้สึกไม่กังวลมากนักเลยว่าเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์จะทำให้วิชาชีพบรรณารักษืหมดความหมายและความสำคัญในที่สุด (ข้อ ๔๔) แม้ว่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้สึกจะมากน้อยต่างกัน แต่เมื่อแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ปรากฏว่าอยู่ในระดับเดียวกัน ดังนั้นจึงนับได้ว่า ทัศนะที่ว่า "ข้าพเจ้ารู้สึกไม่กังวลมากกว่าเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์จะทำให้ผู้ใช้เสื่อมศรัทธาในตัวบรรณารักษื" (ข้อ ๔๐) สนับสนุนความรู้สึกที่แท้จริงของทัศนะที่ว่า "ข้าพเจ้ารู้สึกไม่กังวลมากกว่าเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์จะทำให้วิชาชีพบรรณารักษืหมดความหมายและความสำคัญในที่สุด" (ข้อ ๔๔)

บรรณารักษืรู้สึกไม่กังวลมากนักเลยว่า หากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้แล้วผู้ใช้บังคับบัญชาจะไม่เชื่อฟังคำสั่งอีกต่อไป (ข้อ ๔๓ $\bar{x} = ๔.๑๐$) การที่บรรณารักษืรู้สึกไม่กังวลมากต่อทัศนะข้างต้น อาจเป็นเพราะถึงแม้จะมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ (ตัวอย่างเช่น นำคอมพิวเตอร์มาใช้ในห้องสมุด) ผู้ที่ต้องทำหน้าที่ให้

บริการค้นคืนข้อสนเทศ ก็คือบรรณารักษ์ ซึ่งในต่างประเทศบรรณารักษ์จะฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้นโอกาสของการเกิดปัญหาการไม่เคารพเชื่อฟังของผู้ใช้บังคับบัญชา เนื่องจากเขาได้รับผิดชอบงานซึ่งบรรณารักษ์เคยทำมาก่อน จะไม่เกิดขึ้น ทำให้บรรณารักษ์รู้สึกไม่กังวลมากนักต่อทัศนะข้างต้น

สำหรับในทัศนะเกี่ยวกับการต้องรับภาระงานเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการนำเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้ในห้องสมุด ปรากฏว่า บรรณารักษ์แสดงความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจกับทัศนะข้างต้นในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของความรู้สึก ต่ำสุด (ข้อ ๓๗ $\bar{x} = ๓.๕๗$) ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของความรู้สึกดังกล่าว เป็นรายกลุ่มและแยกตามตัวแปรอิสระ พบว่าบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่มีการนำเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้บ้างแล้ว และยังมีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารนิเทศประเภทอื่นมาใช้ด้วย บรรณารักษ์กลุ่มงานเทคนิค และบรรณารักษ์กลุ่มงานบริการ รวมทั้งบรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานมาก จะเป็นกลุ่มที่แสดงความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจกับทัศนะข้างต้นในระดับปานกลาง โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยของความรู้สึกที่ใกล้เคียงกันด้วย ($\bar{x} = ๓.๕๖$, $\bar{x} = ๓.๕๘$, $\bar{x} = ๓.๕๖$, $\bar{x} = ๓.๕๕$) จะสังเกตได้ว่ากลุ่มต่าง ๆ ข้างต้น ล้วนเป็นกลุ่มที่ต้องรับภาระงานหนัก เมื่อจะมีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ทั้งสิ้น จึงเป็นไปได้ว่าบรรณารักษ์อาจรู้สึกสับสนและไม่มั่นใจในตนเองว่าพอใจ หรือไม่พอใจกับการต้องรับภาระงานเพิ่มมากขึ้นก็เป็นได้

นอกจากนั้นยังพบว่า บรรณารักษ์มีความรู้สึกไม่กังวลมากเลยว่า การนำเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้จะเป็นเหตุให้ต้องปลดเจ้าหน้าที่ห้องสมุดกลุ่มหนึ่งออกไป (ข้อ ๔๑ $\bar{x} = ๓.๖๔$) ทั้งนี้เพราะหากเทคโนโลยีสารนิเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์สามารถทำงานประจำที่ซ้ำซากของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เช่น การเรียงบัตรรายการ การพิมพ์เอกสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วถูกต้องกว่าการใช้แรงงานของเจ้าหน้าที่แล้ว หากต้องปลดเจ้าหน้าที่กลุ่มหนึ่งออกไป (ซึ่งมีประสิทธิภาพของการทำงานน้อยกว่า) เพื่อการได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นับว่าเป็นเหตุเป็นผลที่ดี ดังนั้น บรรณารักษ์จึงรู้สึกไม่กังวลมากต่อทัศนะดังกล่าว เพราะไม่ได้ส่งผลกระทบกระเทือนอย่างร้ายแรงต่องานส่วนรวม แต่กลับส่งผลให้ระบบการทำงานก็ยิ่งขึ้น

จากการศึกษาความรู้สึกของบรรณารักษ์ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ในแต่ละประเภท ปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความรู้สึกในทางที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศในแต่ละประเภท กล่าวคือ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๓๓ ข้อย่อย ใน ๑๑ ข้อใหญ่ ปรากฏว่า บรรณารักษ์ให้ระดับความรู้สึกในทางที่ดีต่อทัศนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน ๒๐ ข้อย่อย ใน ๑๑ ข้อใหญ่ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความรู้สึกในทางที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศในแต่ละประเภท โดยมีค่าเฉลี่ยของความรู้สึกในระดับสูงสุด ในทัศนะที่ว่า การค้นหาสารสนเทศจากคอมพิวเตอร์กระทำได้อย่างเร็วมาก (ข้อ ๕๐.๑ $\bar{x} = ๔.๒๐$) นั้น แสดงให้เห็นว่า บรรณารักษ์รู้สึกถึงคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของคอมพิวเตอร์ คือ ความเร็วในการทำงาน

บรรณารักษ์รู้สึกว่า ระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคม คอมพิวเตอร์ และวัสดุย่อยส่วน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มาก (ข้อ ๕๒.๑ $\bar{x} = ๔.๑๕$; ข้อ ๕๕.๑ $\bar{x} = ๔.๑๓$; ข้อ ๕๖.๑ $\bar{x} = ๔.๐๖$) นอกจากนั้นคอมพิวเตอร์ยังเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากเช่นกัน (ข้อ ๕๕.๒ $\bar{x} = ๔.๐๔$) และการค้นหาสารสนเทศจากคอมพิวเตอร์กระทำได้อย่างสะดวกมากอีกด้วย (ข้อ ๕๐.๒ $\bar{x} = ๔.๐๕$)

สำหรับในทัศนะที่ว่า การค้นหาสารสนเทศระบบออนไลน์ระหว่างคอมพิวเตอร์ส่วนกลางกับคอมพิวเตอร์หรือเทอร์มินัลโดยผ่านดาวเทียม สามารถกระทำได้อย่างคุ้นเคยหรือไม่คุ้นเคยนั้น บรรณารักษ์มีความรู้สึกต่อทัศนคติข้างต้นในระดับปานกลาง (ข้อ ๕๕.๓ $\bar{x} = ๒.๗๕$) และเป็นทัศนคติที่มีค่าเฉลี่ยของความรู้สึก ต่ำสุดด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากค่าของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทัศนคติข้างต้น ($S.D. = ๑.๐๖$) แสดงให้เห็นว่าบรรณารักษ์ส่วนน้อยกลุ่มหนึ่ง รู้สึกคุ้นเคยกับการค้นหาสารสนเทศระบบออนไลน์โดยผ่านดาวเทียม ซึ่งอาจเป็นบรรณารักษ์กลุ่มที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมการค้นคืนสารสนเทศจากฐานข้อมูล DIALOG จึงทำให้ความรู้สึกของบรรณารักษ์โดยรวมต่อทัศนคติข้างต้นแตกต่างกันเล็กน้อย

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ-มหานคร ไม่มีปฏิกิริยาต่อต้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งข้อค้นพบนี้ใกล้เคียงกับแนวคิดของ Sheldon (1984: 3) ที่กล่าวว่า การต่อต้านเทคโนโลยีสารสนเทศจะลดน้อยลงในกลุ่มบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย และบรรณารักษ์ห้องสมุดเฉพาะ นอกจากนั้นข้อค้นพบ

ดังกล่าวยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Musman, McCarthy, Luquire คณะกรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับบทบาทของโครงการสื่อการศึกษาของห้องสมุดโรงเรียน (Task Force on the Role of the School Library Media Program) คณะดำเนินงานวิจัยย่อยส่วนหนึ่งของคณะกรรมการ สิ่งพิมพ์รัฐบาลแห่งสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (The Microforms Task Force of the ALA Government Documents Round Table - GODORT) และสำนักพิมพ์ผู้ผลิตและจำหน่ายวิจัยย่อยส่วน ที่ไม่พบปฏิริยาต่อต้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ในกลุ่มบรรณารักษ์เช่นกัน กล่าวคือ Musman (1981: 2344-A) ศึกษาการกระจายนวัตกรรมทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในห้องสมุดขนาดใหญ่ พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ตื่นตัวและมีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาทัศนคติของผู้บริหารห้องสมุดที่มีต่อข่ายงานในมลรัฐวอชิงตัน จัดทำโดยคณะดำเนินงานโครงการ สื่อการศึกษาของห้องสมุดโรงเรียน (Yaghmai 1981: 47) ที่พบว่าผู้บริหารมีทัศนคติที่ดีและยอมรับข่ายงานดังกล่าว ส่วน McCarthy (1983: 3742-A) ศึกษาการใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดและระบบสารสนเทศทางบรรณานุกรมในประเทศบราซิล ผลการวิจัยสรุปได้ว่า บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในทางที่ดีต่อระบบอัตโนมัติ ซึ่งพวกเขาคิดว่าจะเป็นการปรับปรุงการให้บริการ เพิ่มผลผลิต และช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ขณะที่ Luquire (1977: 4672-A) สำรวจทัศนคติของการยอมรับหรือต่อต้านระบบใหม่ ๆ เช่น OCLC (OCLC Online Computer Library Center, Inc.) ของบรรณารักษ์ที่ทำงานเทคนิคในห้องสมุดเพื่อการวิจัย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ไม่มีปฏิริยาต่อต้านระบบใหม่ ๆ ในกลุ่มบรรณารักษ์เหล่านี้ นอกจากนั้นจากการศึกษาของคณะดำเนินงานวิจัยย่อยส่วนของคณะกรรมการ สิ่งพิมพ์รัฐบาลแห่งสมาคมห้องสมุดอเมริกัน และสำนักพิมพ์ผู้ผลิตและจำหน่ายวิจัยย่อยส่วน (Diaz, ed. 1975: 383-384) ที่ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกัน คือ ปฏิริยาของบรรณารักษ์ที่มีต่อวิจัยย่อยส่วน พบว่าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่รู้สึกพึงพอใจในวิจัยย่อยส่วน นั่นคือไม่มีปฏิริยาต่อต้านจากบรรณารักษ์นั่นเอง

จากข้อสรุปรวมที่ว่า บรรณารักษ์มีทัศนคติที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุที่บรรณารักษ์มีทัศนคติที่ดี หรือมีปฏิริยายอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยอาศัยทฤษฎีหรือหลักการทางสังคมวิทยา และจิตวิทยา ที่เกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมหรือสิ่งแปลกใหม่ มาประยุกต์ใช้ในการอธิบายถึงสาเหตุดังกล่าว รวมทั้ง

ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ของบรรณารักษ์ในเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (ตารางที่ ๕) มาประกอบเป็นเหตุผลในการอธิบายด้วย ซึ่งพอจะสรุปถึงสาเหตุที่บรรณารักษ์ยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ดังนี้

๑. บรรณารักษ์ประจักษ์ถึงคุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ เห็นได้จากข้อค้นพบประการหนึ่งที่ว่า บรรณารักษ์มีความรู้สึกตรงกันว่า การค้นหาข้อสนเทศจากคอมพิวเตอร์สามารถกระทำได้อย่างเร็วมาก และสะดวกมาก เป็นต้น

๒. ห้องสมุดบางแห่ง เริ่มมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะ คอมพิวเตอร์ และระบบสื่อสารข้อมูลและโทรคมนาคม มาใช้ ทำให้เกิดตัวอย่างและการเลียนแบบกันขึ้นภายในวงการห้องสมุด ความรู้สึกค้อยในวงการอาจเกิดขึ้น หากห้องสมุดของตนยังไม่มีมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ ความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้เกิดการยอมรับได้มากขึ้น

๓. บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มองเห็นความจำเป็น และความเหมาะสมของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ที่ห้องสมุดกำลังประสบอยู่ โดยเฉพาะปัญหาการจึกการกับข้อมูลจำนวนมาก ปัญหาทางเศรษฐกิจ การขาดแคลนบุคลากรห้องสมุด เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย ซึ่งจะเป็นการพัฒนาระบบงานค่าง ๆ ภายในห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๔. ความก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ เช่น การติดต่อสื่อสารโดยอาศัยเทคโนโลยีใหม่ ๆ (เช่น การถ่ายเทคข้อมูลต่างประเทศโดยผ่านดาวเทียม) มีผลกระทบุ้นให้บรรณารักษ์มีทัศนคติที่ดี และยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างกว้างขวาง

๕. จากการสำรวจประสบการณ์ของบรรณารักษ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่าบรรณารักษ์กลุ่มใหญ่สุดเคยเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศกับงานห้องสมุด (๖๔.๗๗ เปอร์เซ็นต์) เคยเข้ารับการศึกษาอบรมวิชาคอมพิวเตอร์พื้นฐานจากสมาคมองค์การต่าง ๆ (๕๔.๗๖ เปอร์เซ็นต์) และเคยดูงานหรือเยี่ยมชมการทำงานของเทคโนโลยีสารสนเทศกับงานห้องสมุดในประเทศไทย (๗๖.๕๑ เปอร์เซ็นต์) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีประสบการณ์

เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศมาก (๓ ใน ๔ เรื่อง) ทั้งในค่านักการ ตรีหรือโทษฎี และ ข้อมูลในทางปฏิบัติ (จากการเยี่ยมชมการทำงาน) ว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ นั้น ได้ผลเพียงไร ซึ่ง Luquire (1977: 4672-A) กล่าวว่า การที่บุคลากรรู้จักและ ค้นเคยกับระบบใหม่ ๆ มากเท่าใด (ก่อนการนำระบบมาใช้) ก็จะประเมินระบบไปใน ทางที่ดีมากขึ้น

ดังนั้น คุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศเอง ความรู้สึกค้อยใน วงการ การมองเห็นความจำเป็นและความเหมาะสมของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของห้องสมุด ความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ และ ประสบการณ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บรรณารักษ์มีทัศนคติ ที่ดีหรือมีปฏิกิริยายอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ

๔. ทัศนคติของบรรณารักษ์ที่มีต่อวิชาชีพบรรณารักษ์

บรรณารักษ์ทั้งหมดมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ กล่าวคือ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ บรรณารักษ์ให้ระดับความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยต่อทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งเป็นทัศนคติ ในทางที่ดี ถึง ๘ ข้อ และไม่เห็นด้วยกับทัศนคติในทางไม่ดี ซึ่งเมื่อตีความหมายของความคิดเห็น ปรากฏว่า เป็นความคิดเห็นในทางที่ดีจำนวน ๑ ข้อ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบรรณารักษ์ทั้งหมด มีความคิดเห็นในทางที่ดีต่อวิชาชีพบรรณารักษ์ โดยมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นในระดับสูงสุด สอดคล้องกันในทัศนคติว่า เห็นด้วยว่าควรมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อ ให้ผู้สำเร็จการศึกษาออกไปเป็นบรรณารักษ์ มีความรู้พื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ด้วย (ข้อ ๒๗ $\bar{x} = ๔.๔๓$) รองลงมาได้แก่ เห็นด้วยว่าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ควรผลิตบรรณารักษ์ที่มีทักษะ ทางคอมพิวเตอร์ด้วย (ข้อ ๒๘ $\bar{x} = ๔.๒๒$) ซึ่งนับได้ว่า ผลการศึกษาสอดคล้องกับ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามเองว่า ควรมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ โดยเพิ่มวิชาค่านสารนิเทศศาสตร์ รวมทั้งคอม-พิวเตอร์ การเขียนโปรแกรมภาษาพื้นฐาน (เช่น ภาษาเบสิก) และโปรแกรมสำเร็จรูป นอกจากนั้น Lancaster (1982: 161-162) เอง มีความเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะ ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เพื่อเป็นการเตรียมบรรณารักษ์ให้สามารถปรับตัวให้เข้า กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ ซึ่ง McGarry (1983: 103-104)

กล่าวถึงรายวิชาที่ควรจัดไว้ในหลักสูตรว่า ควรมีการสอนเกี่ยวกับฐานข้อมูลทางบรรณารักษศาสตร์ เทคนิคการให้บริการโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และบทบาทของคอมพิวเตอร์กับกระบวนการทำงานต่าง ๆ ของห้องสมุด

ผลจากการศึกษาประการหนึ่งที่สำคัญ คือ บรรณารักษศาสตร์เห็นด้วยว่าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ควรมีบทบาทในการจัดการศึกษาต่อเนื่องด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่บรรณารักษ (ข้อ ๓๓ $\bar{x} = ๔.๒๔$) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามคนหนึ่งว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ควรมีบทบาทในการจัดการศึกษาต่อเนื่องด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่บรรณารักษอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในระดับเบื้องต้นและระดับการประยุกต์ใช้ ซึ่งแท้จริงแล้วการจัดการศึกษาต่อเนื่องด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นับได้ว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ เพราะเป็นแหล่งผลิตบรรณารักษที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องกับข้อสนเทศต่าง ๆ การจัดการศึกษาต่อเนื่อง อาจจัดทำในรูปแบบของการเปิดรายวิชาเกี่ยวกับสารสนเทศศาสตร์ ภาษาคอมพิวเตอร์ที่ใช้กับงานห้องสมุด เป็นต้น

สำหรับในทัศนะที่ว่า ไม่มีความจำเป็นที่จะฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ นั้น ปรากฏว่า บรรณารักษไม่เห็นด้วยกับเรื่องข้างต้น โดยมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{x} = ๑.๖๖$) แสดงว่าบรรณารักษเห็นถึงความจำเป็นของการฝึกอบรมดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษารองกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยว่า ควรมีการฝึกอบรมบรรณารักษและบุคลากรห้องสมุดกลุ่มอื่น ๆ ให้มีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยให้ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์จัดการศึกษาต่อเนื่องให้แก่บรรณารักษอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในระดับเบื้องต้นและระดับการประยุกต์เพื่อใช้งาน หรือให้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยร่วมมือกับทบวงมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานเอกชนที่เป็นผู้ผลิตหรือจำหน่ายเครื่องมือทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ จัดฝึกอบรมความรู้ในเรื่องดังกล่าว และควรเน้นไปในทางปฏิบัติด้วย ซึ่งลักษณะของการฝึกอบรมควรเป็นระบบต่อเนื่องกันไปด้วย

นอกจากนั้น ยังพบว่าบรรณารักษที่จำแนกตามวุฒิการศึกษา มีความคิดเห็นต่อวิชาชีพบรรณารักษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๓ เรื่อง จาก

จำนวนคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ และบรรณาธิการที่จำแนกตามประเภทงานที่รับผิดชอบมีความคิดเห็นต่อวิชาชีพบรรณาธิการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๓ เรื่อง เช่นกัน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ทักษะหรือความคิดเห็นของบรรณาธิการที่จำแนกตามตัวแปรอิสระข้างต้นที่มีต่อวิชาชีพบรรณาธิการไม่แตกต่างกัน เพราะทักษะโดยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน

๕. การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของบรรณาธิการที่มีต่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ จำแนกตามตัวแปรอิสระ

ก. สภาพของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุด จากการศึกษาพบว่า ทัศนคติของบรรณาธิการที่ทำงานในห้องสมุดที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้บ้างแล้ว ที่มีแผนงานจะนำมาใช้ และที่ยังไม่มีการนำมาใช้ ตลอดจนที่นำมาใช้บ้างแล้ว และ มีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นมาใช้ในอนาคตด้วย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

ข. วุฒิการศึกษา ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานไว้ว่า บรรณาธิการที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี จะมีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างจากบรรณาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่า จากการศึกษาพบว่า บรรณาธิการที่มีวุฒิปริญญาตรี และบรรณาธิการที่มีวุฒิสูงกว่าปริญญาตรี มีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ เป็นส่วนน้อย (๑ ใน ๓) กล่าวคือในส่วนความคิดเห็นที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่าง ๔ ข้อ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๒๔ ข้อ ความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่าง ๕ ข้อ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ และความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศในแต่ละประเภท แตกต่าง ๑๐ ข้อย่อย ใน ๕ ข้อใหญ่ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๓๓ ข้อย่อย ใน ๑๑ ข้อใหญ่ ดังนั้นผลจากการศึกษาในส่วนนี้จึงไม่รับกับสมมติฐานข้างต้น เพราะทัศนคติโดยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนี้ว่าใกล้เคียงกับผลการวิจัยของ Weeks (1983: 2819-A) ซึ่งได้ทำการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญสื่อ-การศึกษาที่มีต่อข่ายงานและเทคโนโลยีในห้องสมุดโรงเรียนรัฐบาลในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ กับปัจจัยต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อทัศนคติ ได้แก่ ประเภทของโรงเรียน เทคโนโลยีที่มีอยู่ในห้องสมุด ... รวมทั้งระดับการศึกษา และพบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างทัศนคติที่มีต่อเทคโนโลยีกับระดับการศึกษา

ค. ประเภทงานที่รับผิดชอบ ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดสมมติฐานไว้ว่า บรรณารักษ์ที่รับผิดชอบงานต่างกันจะมีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่า บรรณารักษ์กลุ่มงานบริหาร บรรณารักษ์กลุ่มงานเทคนิค บรรณารักษ์กลุ่มงานบริการ และบรรณารักษ์กลุ่มที่รับผิดชอบงานทุกประเภท มีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ น้อยมาก กล่าวคือ ในส่วนของความคิดเห็นที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างเพียง ๑ ข้อ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๒๔ ข้อ และความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศในแต่ละประเภท แตกต่างเพียง ๓ ข้อใหญ่ ๓ ข้อย่อย จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๑ ข้อใหญ่ ๓๓ ข้อย่อย ดังนั้นข้อค้นพบนี้ไม่รับกับสมมติฐานข้างต้น เพราะทัศนคติโดยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน

ง. ประสบการณ์การทำงาน ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดสมมติฐานไว้ว่า บรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานน้อย จะมีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างจากบรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า จากการศึกษาพบว่า บรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานน้อย และบรรณารักษ์ที่มีประสบการณ์การทำงานมาก มีทัศนคติต่อเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ น้อยมาก กล่าวคือ ในส่วนของความคิดเห็นที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างเพียง ๒ ข้อ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๒๔ ข้อ ความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่าง ๔ ข้อ จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ และความรู้สึกที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศในแต่ละประเภท แตกต่างเพียง ๑ ข้อใหญ่ ๑ ข้อย่อย จากจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๑ ข้อใหญ่ ๓๓ ข้อย่อย ดังนั้นผลจากการศึกษาในส่วนนี้จึงไม่รับกับสมมติฐานข้างต้น เพราะทัศนคติโดยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป เมื่อเปรียบเทียบทัศนคติของบรรณารักษ์ตามตัวแปรอิสระที่กำหนดขึ้นเพื่อการศึกษาครั้งนี้ ปรากฏว่า ไม่มีตัวแปรใดที่จะทำให้ทัศนคติของบรรณารักษ์แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศมาก (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในตารางที่ ๕) และประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีระดับการศึกษาในชั้นอุดมศึกษา กล่าวคือ มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป นอกจากนั้นส่วนใหญ่ก็อยู่ในกลุ่มบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้บ้างแล้ว และมีแผนงานจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นมาใช้ด้วย เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น จึงทำให้การประเมินระดับทัศนคติที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่แตกต่างกันมากนัก

๖. ความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

บรรณารักษ์มีความเห็นว่า เรื่องงบประมาณของห้องสมุดไม่เพียงพอเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุด ซึ่ง Boss (1979: 16) กล่าวว่า ค่าใช้จ่ายนับเป็นอุปสรรคที่พบบ่อยครั้งในการที่จะนำคอมพิวเตอร์มาใช้ แต่ผู้วิจัยคิดว่าอาจแก้ปัญหานี้ได้โดยการขอความช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องเงินลงทุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างประเทศ และเรื่องบุคลากรห้องสมุดไม่สนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นอุปสรรคที่สำคัญน้อยที่สุด หมายความว่า ในปัจจุบันนี้บรรณารักษ์มีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งผลจากการศึกษาสอดคล้องกับข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามที่ว่า เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยกระตุ้นให้บรรณารักษ์มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ นอกจากนั้นยังพบว่า ในอันดับที่ ๔ คืออันดับสุดท้าย บรรณารักษ์ไม่จัดอันดับให้กับอุปสรรคในเรื่องราคาของอุปกรณ์ทางเทคนิคแพงเกินไป ทั้งนี้เพราะเห็นว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญนั่นเอง

๗. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ในเรื่องการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครนั้น บรรณารักษ์เห็นถึงประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุด แต่เป็นเรื่องที่เสียค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูง ห้องสมุดจึงควรพิจารณาความจำเป็น และความพร้อมทั้งทางด้านงบประมาณและบุคลากร รวมทั้งปริมาณความต้องการของผู้ใช้ ตลอดจนการสนับสนุนจากผู้บริหารก่อน แล้วศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ โดยจัดตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่งเพื่อรับผิดชอบโครงการ และจัดทำในลักษณะความร่วมมือกันในระบบข่ายงาน โดยให้ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานกลาง เพื่อช่วยประหยัดงบประมาณ และเป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างคุ้มค่า แต่บรรณารักษ์บางคนเห็นว่ายังไม่สมควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในห้องสมุด เพราะสิ้นเปลืองงบประมาณมาก ผลที่ได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน และยังก่อให้เกิดปัญหาว่างงานอีกด้วย ส่วนความร่วมมือกันในลักษณะข่ายงานก็เป็นไปได้ยาก เพราะปัญหาความหลากหลายของเครื่องคอมพิวเตอร์

อย่างไรก็ตาม การฝึกอบรมบุคลากรห้องสมุดทุกคน รวมทั้งผู้ใช้ห้องสมุด ให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างคุ้มค่ามากที่สุดนั้น ก็เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน อนึ่ง การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อาจส่งผลกระทบต่อห้องสมุดและผู้ใช้ เช่น ช่วยให้ภาพพจน์ห้องสมุดดีขึ้น บรรณารักษ์มีเวลาว่างที่จะวางแผนพัฒนาห้องสมุดและวิชาชีพให้ก้าวหน้า และการศึกษาค้นคว้าจากผู้ใช้นอกจากนั้นบรรณารักษ์ยังมองเห็นปัญหาที่สำคัญที่สุดที่อาจเกิดขึ้น เมื่อมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ คือ บรรณารักษ์มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศไม่เพียงพอ

สำหรับเรื่องผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อวิชาชีพบรรณารักษะนั้น ปรากฏว่าบรรณารักษ์เห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้วิชาชีพบรรณารักษก้าวหน้า และได้รับการยอมรับมากขึ้น และยังกระตุ้นให้บรรณารักษ์ค้นคว้าที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำมาปรับปรุงงานห้องสมุดให้ดียิ่งขึ้น บรรณารักษ์จึงควรได้รับการฝึกอบรม และเรียนรู้การใช้อุปกรณ์ของเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยให้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฝึกอบรมในระดับเจ้าหน้าที่ ในขณะที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์จัดฝึกอบรมให้แก่บรรณารักษ์ โดยเฉพาะบรรณารักษ์ที่จบการศึกษามานานแล้ว นอกจากนั้นควรมีการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ เพิ่มวิชาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และศึกษางานวิจัยไป บรรณารักษ์บางท่านคิดว่าในอนาคตบรรณารักษ์อาจว่างงานมากขึ้น แต่มีผู้โต้แย้งว่าเป็นไปได้น้อย เพราะปัจจุบันห้องสมุดทุกแห่งยังขาดแคลนบรรณารักษ์อยู่ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอนคือ การที่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา และผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี จะเข้ามามีบทบาทในงานบริการสารสนเทศ ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยปรับปรุงงานบริการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๕๑ แห่ง (๕ สถาบัน) ในกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และวิชาชีพบรรณารักษ์ ทำให้ทราบถึงทัศนคติของบรรณารักษ์ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และวิชาชีพบรรณารักษ์ สภาพและขอบเขตของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน และปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ตลอดจนผลกระทบที่สำคัญต่อวิชาชีพบรรณารักษ์ ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ผลการวิจัยสรุปได้ว่า บรรณารักษ์มีทัศนคติในทางที่ดีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือไม่มีปฏิกิริยาต่อต้านนั่นเอง กล่าวคือ บรรณารักษ์มองเห็นความจำเป็น ความสำคัญ และคุณประโยชน์ รวมทั้งผลกระทบในทางที่ดีของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการปฏิบัติงานของห้องสมุด ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารก็ไม่ควรมองข้ามการสร้างบรรยากาศของความร่วมมือในการทำงานกับระบบใหม่ ๆ โดยสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรณารักษ์มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ โดยจัดทำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ให้การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บุคลากรคุ้นเคยกับระบบงานอัตโนมัติ โดยจัดเนื้อหาอบรมให้เหมาะสมกับความรับผิดชอบของบุคลากร ซึ่งในเรื่องการฝึกอบรมนั้น Boss (1979: 55-56) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรจัดทำมีชั้นในระยะแรกที่มีการติดตั้งระบบ เพราะเป็นช่วงที่บรรณารักษ์มีความอยากรู้อยากเห็นสูง และหากการประชาสัมพันธ์ในช่วงต้น ๆ สำเร็จแล้ว จะสามารถทำให้บรรณารักษ์ยอมรับระบบใหม่ ๆ ได้ การสนับสนุนให้บุคลากรได้เข้าประชุม/สัมมนาในเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการใหม่ ๆ ทางด้านนี้ การจัดไปดูงานของห้องสมุดอื่นที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้แล้ว การจัดทำวารสาร สิ่งพิมพ์ เอกสารการประชุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุดมาไว้ให้ เพื่อที่บรรณารักษ์สามารถติดตามความก้าวหน้า และเรียนรู้คุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ และเมื่อมีการจัดทำระบบงานใหม่ ควรจัดประชุม ชี้แจง ให้บุคลากรทราบถึงวัตถุประสงค์ และนโยบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับงานห้องสมุด และเปิดโอกาสให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับระบบงาน ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานของระบบด้วยวิธีต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนับได้ว่าเป็นหนทางของการสร้างบรรยากาศความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในห้องสมุดประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

๒. จากการศึกษาครั้งนี้ บรรณารักษ์แสดงความคิดเห็นว่า ปัญหาหรืออุปสรรคที่สำคัญที่สุดของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ก็คือ งบประมาณของห้องสมุดไม่เพียงพอ ซึ่งการพัฒนานำระบบอัตโนมัติมาใช้นั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินในการลงทุนสูง และเมื่อดำเนินการไปแล้วก็ต้องมีเงินอีกส่วนหนึ่งที่ใช้ในการบำรุงรักษาระบบอย่าง

ต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาข้างต้น ผู้วิจัย เสนอให้ห้องสมุดขอความช่วยเหลือในเรื่องเงินทุน สนับสนุน หรืออุปกรณ์ทางเทคนิคใหม่ ๆ จากแหล่งเงินทุนต่างประเทศที่มีความมั่นคง พอจะสนับสนุนให้พัฒนาระบบไม่หยุดชะงักของเครื่องทาง เช่น องค์การยูเนสโก ศูนย์- การวิจัยเพื่อพัฒนาระหว่างชาติของแคนาดา (International Development Research Center - IDRC) โปรแกรมการพัฒนาระหว่างชาติของออสเตรเลีย (International Development Program - IDP) ซึ่งให้ความช่วยเหลือมหาวิทยาลัยในระดับภูมิภาค นอกจากนั้นห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่ง อาจารย์ร่วมมือกันวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับการนำ ระบบอัตโนมัติมาใช้ศึกษาความจำเป็น ว่าควรนำระบบใหม่ไปใช้กับงานใดเป็นอันดับแรก และตกลงกันในเรื่องวิธีการปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อการใช้เทคโนโลยี- สารสนเทศร่วมกันในระบบข่ายงาน ซึ่งจะช่วยประหยัดงบประมาณห้องสมุด และแก้ไขปัญหา งบประมาณไม่เพียงพอได้ รวมทั้งยังเป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้ อย่างคุ้มค่าอีกด้วย

๓. ข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพบรรณารักษ์ พบว่าบรรณารักษ์ เห็นสมควรให้มีการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาออกไป เป็นบรรณารักษ์มีความรู้พื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ และคิดว่าบรรณารักษ์ควรมีทักษะทาง คอมพิวเตอร์ด้วย ซึ่งในปัจจุบันภาควิชาบรรณารักษศาสตร์หลายแห่ง โดยเฉพาะจุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย ได้บรรจุรายวิชาทางด้านสารสนเทศศาสตร์ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในงานห้องสมุด (dBase II) การสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำหรับงานห้องสมุด ในระดับปริญญาโทบัณฑิต ส่วนในระดับปริญญาตรีได้เปิดสอนราย วิชาเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือเทคนิคในห้องสมุด นอกจากนั้น ในปีการศึกษา ๒๕๒๔ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะเปิดสอนหลักสูตรทางบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ ในระดับปริญญาโทบัณฑิต โดยมีรายวิชาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ด้วย นั้นแสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบันภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของไทยได้พยายามปรับปรุงรายวิชาต่าง ๆ เพื่อ เตรียมบรรณารักษ์รุ่นใหม่ให้สามารถทำงานกับคอมพิวเตอร์ได้ ซึ่ง Weber (1971: 33) กล่าวว่า บรรณารักษ์ที่สามารถทำงานกับคอมพิวเตอร์ได้นั้นควรเรียนรายวิชาเกี่ยวกับ การประมวลผลข้อมูลไม่น้อยกว่า ๖ วิชา เพื่อสามารถเข้าใจในเรื่องทางเทคนิค

ต่าง ๆ สามารถอภิปรายปัญหาการจัดการกับแฟ้มข้อมูลต่าง ๆ ของห้องสมุดกับนักออกแบบระบบได้ และมีความรู้พอจะอธิบายระบบงานใหม่ให้แก่บุคลากรห้องสมุดได้ด้วย

๓. แนวทางการวิจัยในอนาคต

๑) ควรมีการศึกษาทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค ทั้งหมด โดยทำการศึกษาในแนวเดียวกันนี้ เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค กับทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และวิชาชีพบรรณารักษ์ ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และ ยังเป็นการทดสอบหลักการและเหตุผลของการศึกษารุ่นนี้อีกด้วยว่า ประชากรที่ใช้ในการศึกษารุ่นนี้ สามารถเป็นตัวแทนความคิดเห็นและความรู้สึกของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่งในประเทศไทยได้จริงหรือไม่

๒) ควรมีการศึกษาทัศนคติของบุคลากรห้องสมุด ในระดับเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ตามแนวทางการวิจัยครั้งนี้ เพื่อช่วยให้ได้ข้อสรุปรวมเกี่ยวกับทัศนคติของบุคลากรห้องสมุด ที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารห้องสมุดในการจัดเตรียม แผนงานการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุด โดยสามารถมุ่งความสนใจในเรื่อง ทางเทคนิค (เช่น กลไกการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ การพัฒนาระบบ) ได้โดยตรง

๓) ในอนาคต หากมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ เข้ามาใช้ในห้องสมุดอย่างแพร่หลาย ควรทำการศึกษาทัศนคติของบรรณารักษ์ใหม่อีกครั้ง ซึ่งอาจศึกษาในแนวเดียวกันนี้ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบดูว่าทัศนคติของบรรณารักษ์ที่มีต่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหา และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เหมือน หรือแตกต่างกันไปจากเดิม บ้างหรือไม่ เพียงไร และยังเป็น การทดสอบผลการวิจัยในครั้งนี้ด้วย

๔) ควรมีการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อทัศนคติ หรือปฏิกิริยาของ บรรณารักษ์ในการยอมรับหรือต่อต้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อาทิ ลักษณะนิสัยการอ่านและ จำนวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ความบ่อยครั้งของการเข้าร่วม ประชุมสัมมนาทางวิชาการ และการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ สภาพแวดล้อม การทำงาน (เช่น ลักษณะของผู้บริหาร รูปแบบของการบริหารงานในห้องสมุด แรงจูงใจ

ในการทำงาน) ลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล (คือ มีบุคลิกภาพที่แข็งกร้าวหรืออ่อนแอ) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวอาจมีผลทำให้ทัศนคติของบรรณารักษ์แตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดข้างต้นมาจากการวิจัยของ Yaghamai (1981) ที่ทำการศึกษาสัมพันธ์ระหว่างความรู้ของบรรณารักษ์ในเรื่องนวัตกรรม กับระดับของการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และงานวิจัยของ Fine (1982) ที่ทำการศึกษากการต่อต้านนวัตกรรมทางเทคโนโลยีของบรรณารักษ์

๕) จากการสำรวจสภาพของเทคโนโลยีสารนิเทศในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะรวมหอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ และห้องสมุดวิทยาเขต รวม ๕๑ แห่ง (๕ สถาบัน) พบว่าห้องสมุดจำนวนถึง ๔๒ แห่ง มีการนำวัสดุย่อยส่วนมาใช้ในห้องสมุดแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ควรทำการสำรวจทัศนคติของผู้ใช้ห้องสมุดที่มีต่อวัสดุย่อยส่วน โดยอาจอาศัยแนวการวิจัยของ Tannenbaum และ Eva (1976) ที่ทำการศึกษทัศนคติของผู้ใช้ที่มีต่อวัสดุย่อยส่วน กับปัจจัยสภาพแวดล้อม ๕ ประการ ที่คาดว่าจะมีผลกระทบท่อทัศนคติ ได้แก่ ความสะดวกสบายของห้อง (เช่น แสงสว่าง โต๊ะนั่งอ่าน) อุปกรณ์ที่จัดไว้ให้บริการ (เช่น เครื่องอ่านวัสดุย่อยส่วน) ทีวีวัสดุย่อยส่วน (ในแง่คุณภาพ) การจัดบุคลากรเพื่อช่วยเหลือการใช้วัสดุย่อยส่วน (เช่น การอธิบายการใช้เครื่องอ่าน) และความง่ายในการเข้าถึงวัสดุย่อยส่วน โดยให้ผู้ใช้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด ประกอบกับผู้วิจัยสังเกตการใช้วัสดุย่อยส่วนด้วย ทั้งนี้เพื่อนำความคิดเห็น หรือความรู้สึกของผู้ใช้ มาปรับปรุงการให้บริการวัสดุย่อยส่วน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากวัสดุย่อยส่วนอย่างเต็มที่ และคุ้มค่ากับการลงทุนจัดหาวัสดุให้บริการในห้องสมุด

๔.๘ ข้อจำกัดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ รวมบรรณารักษ์ทุกคนที่ทำงานในหอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ และ ห้องสมุดวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในกรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากความเข้าใจผิดของผู้วิจัย ได้รวมบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตพระนครเหนือ (จำนวน ๕ คน) ซึ่งอยู่ในจังหวัดนนทบุรี มาเป็นประชากรที่ใช้ในการศึกษาด้วย จึงอาจทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความคลาดเคลื่อนไปบ้าง